

MORİTANYA

Resmî adı :	el-Cumhûriyyetu'l-İslâmiyyetu'l-Mürîtâniyye (Moritanya İslâm Cumhuriyeti)
Başşehri :	Nuakşot (Nouakchott)
Yüzölçümü :	1.030.700 km²
Nüfusu :	2.998.000 (2004 tah.)
Resmî dini :	—
Resmî dili :	Arapça ve Wolof dili
Para birimi :	1 Moritanya Ougulyası (MRO) = 5 khoums

taki ürünler akasya zımkı ile kaya tuzudur. Ancak kaya tuzunun dış pazarlardaki önemi deniz tuzunun rekabeti karşısında azalmıştır.

Senegal nehrinde geleneksel metotlarla yapılan tatlı su balıkçılığı öncelikle yerel nüfusun ihtiyacını karşılar, balıkların az bir kısmı da kurutulmuş olarak Senegal'e ihraç edilir. Deniz balıkçılığı ise modern usullerle gerçekleştirilmektedir. Ancak Moritanya açıklarında bol miktarda balık bulunmasına rağmen balıkçılık ülkeye fazla bir kazanç sağlamamaktadır. Çünkü bu faaliyet Moritanya'yı temsil etmeyen Fransız, İspanyol, Portekiz, Yunan, Japon ve Ruslar'a ait uluslararası bir filo tarafından yürütülmektedir. Kurutulmuş tuzlu balık endüstrisi de küçük ve basit yerli tesislerin yanında üç büyük Fransız konserve şirketinin elindedir. Üretilen konserveilerin tamamı ekvator Afrika'sına ihraç edilir.

Yeni gelişen ve titanlı demir (ilmenit), demir, jips ve bakır cevherlerini işleyen maden sanayii ülkenin en önemli gelir kaynağıdır. Jips Nuakşot'un kuzeyindeki kıyılarda yer alır ve daha çok başşehirdeki yapılarda alçı olarak kullanılır; fakat henüz sistematik bir şekilde işletilmemektedir. 1953 yılından beri çalıştırılan bakır madeni Akjoujt bölgesinde yer alır ve açık işletme halindedir. Akjoujt'un 20 km. güneydoğusunda zengin demir ve kıyı kesiminde titanlı demir yatakları bulunmaktadır. Demir yataklarının en önemlisi İcil yöresindedir; ayrıca batıda, doğuda ve orta masifte üç önemli demir yatağı vardır. En önemli ticarî gelirin sağlandığı demir sanayii sayesinde Moritanya sömür-

geçlik dönemine göre birdenbire önem kazanmıştır. Ticaret yapılan ülkeler arasında Fransa, Büyük Britanya, Almanya, Amerika Birleşik Devletleri, İtalya, İspanya, Japonya ve Cezayir ön sıralarda gelmektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

Sami Öngör, *Devletler ve Ülkeler Ansiklopedisi*, Ankara 1967, s. 122; Türkaya Ataöv, *Afrika Ulusal Kurtuluş Mücadeleleri*, Ankara 1977, s. 226-228; *Mauritania: A Country Study* (ed. R. E. Handloff), Washington 1990; Aydoğan Köksal, *Afrika Genel ve Ülkeler Coğrafyası*, Ankara 1999, s. 183-189; H. T. Norris, "Mürîtâniya", *El²* (İng.), VII, 611-612; "Moritanya", *Gelişim Büyük Coğrafya Ansiklopedisi*, İstanbul 1981, VI, 1617-1624; "Günümüzde Moritanya", *Bertelsman: Bugünkü Dünyamız, Atlas Ansiklopedi*, Gütersloh 1993, s. 12-13.

AYDOĞAN KÖKSAL

II. TARİH

Tarih öncesi dönemlerde iskân edildiği anlaşılan Moritanya toprakları Romalılar zamanında onlara bağlı bir krallık tarafından yönetiliyordu. En önemli hükümdarlarından biri ülkenin Helenistik kültür alanına girmesini sağlayan, Marcus Antonius ve VII. Kleopatra'nın kızları olan Kleopatra Selene'nin kocası XI. Juba idi.

Arap coğrafyacılarının başlıca üç bölgesine Gâne, Tekrûr ve Şinkit adlarını verdikleri bugünkü Moritanya topraklarına göçebe Berberîler'in girmesi III. yüzyıl dolaylarına rastlamaktadır. O sıralarda ülkede görülen yerleşik topluluklar ve şehir hayatı güney ve güneydoğudaki siyahî krallıkları karakterize eden özelliklerdendi. Bu siyahî krallıklar ilk dönemlerinden itibaren altın ve köle arayan Arap ve Berberî tâcirleri çok iyi tanıyorlardı. Bunlardan Güneydoğu Moritanya'daki, Gâne unvanıyla da anılan krallarının debdebe ve

zenginlikleriyle ünlü Gâne ülkesi onlar için özellikle altın üzerinde yoğunlaştıkları en önemli ticaret alanı idi. Bölgeye İslâmiyet'in ne zaman girdiği kesin biçimde belli değilse de VIII. yüzyılın sonlarında müslümanlarla çok sıkı olan ticarî bağlar bunun o dönemde gerçekleşmeye başladığını düşündürmektedir. Putperest olmalarına rağmen müslüman topluluklarının kendi topraklarında barınmasına izin veren Gâne kralları, bu tutumlarıyla bir kısmı çok erken dönemlerde İslâmlaşan Berberîler'in kendi halklarıyla kaynaşmasına ortam hazırladılar (bk. GÂNE). Daha sonraları Senegal nehrinin etrafındaki War Dyabe (War Ndyay, ö. 1041) gibi siyahî müslüman krallar İslâm'ın yayılmasında etkin rol oynadılar. Berberî kabilelerinin tamamının müslüman olması, Murâbit Devleti'nin kurucusu Abdullah b. Yâsîn tarafından çok kısa bir zamanda gerçekleştirildi. Abdullah b. Yâsîn'in bölgeye yerleştiği Mâlikî mezhebi bütün Batı Afrika'ya yayıldı; o dönemden itibaren tarikatlar da Moritanya'nın dinî hayatında gittikçe artan bir biçimde önem kazanmaya başladı.

XIII. yüzyılın ortalarından XV. yüzyılın ortalarına kadar Merînîler'in yönetimi altında kalan Moritanya toprakları XVII. yüzyılda Tağan ve Hoz'un bir bölümü hariç, XIII. yüzyılda Mısır'dan bölgeye gelip yerleşen Beni Ma'kıl'in önemli bir kolunu teşkil eden Hassânîler'in eline geçti. Kuzeyden gelen Pöl baskısı karşısında Berberîler'in dinî lideri Nâsirüddin Avbek cihad ilân ettiyse de 1674'te Tin Yıfdat savaşında öldürüldü. XVIII ve XIX. yüzyıllarda Moritanya'nın Trarza, Brakna ve Adrar bölgelerindeki Hassânî emîrleri Fas'ın Şerif yöneticileriyle ilişkilerini bazan ittifak ilân edecek derecede yakın tuttular.

Moritanya'nın başşehri Nuakşot'taki (Nouakchott) Suud Camii

1854'te Fransızlar Moritanya'ya girdi; ancak ülkenin içlerine doğru nüfuz etmeleri XX. yüzyılın başlarında gerçekleşti. Böylece Mağrib'den koparak ekonomik bakımdan Saint Louis ve Senegal'deki Dakar'a bağlanan Moritanya Fransızlar'ın vesayetini kabullendi. 1950'li yıllarda bağımsızlık faaliyetleri hızlandı. 28 Eylül 1958'de ülke Moritanya İslâm Cumhuriyeti adı altında Fransız Birliği'nin özerk bir üyesi olarak kendini kabul ettirdi. 23 Haziran 1959'da millet meclisi Muhtar Olad Daddah'ı başbakan seçti. 28 Kasım 1960'ta Moritanya İslâm Cumhuriyeti bağımsız bir devlet olarak ilân edildi. Muhtar 20 Ağustos 1961'de seçimleri kazanarak ilk devlet başkanı oldu. Moritanya 1969'da İslâm Konferansı Teşkilâtı'na, 4 Aralık 1973'te Arap Birliği'ne, 1975'te Arap Ekonomik Birliği Konseyi'ne katıldı. Saygın bir kişiliğe sahip bulunan ve Moritanya'yı Mağrib ile Siyah Afrika arasında bir köprü konumuna getirme idealini kısmen gerçekleştiren Muhtar, Fas'ın İspanya'nın eski İspanyol Sahrâs'ından çekilmesinin ardından kayıp topraklar gözüyle baktığı yerleri geri alma çabasına karşı verilen mücadelede başarılı olamadı. 14 Kasım 1975'te Madrid'de yapılan antlaşma ile İspanya Batı Sahrâ'dan çekilmeyi ve bölgeyi Fas ile Moritanya'ya bırakmayı kabul etti. Nisan 1976'da imzalanan bir antlaşma ile de Batı Sahrâ Fas ile Moritanya arasında taksim edildi. Muhtar 10 Haziran 1978'de askerî bir darbe ile devrildi. O tarihten bu yana ülkede pek çok hükümet değişikliği ve etnik mücadele gerçekleşti; 14 Kasım 1975 antlaşmasını tanımayan Polisario Cephesi kanlı eylemler yaptı. Ülkenin ekonomik çöküntüden, kuraklıktan meydana gelen kıtlıklardan ve eski İspanyol Sahrâs'ın sahiplenilmesinden doğan çatışmalardan kurtulabilmek için devamlı şekilde uluslararası yardıma ihtiyaç duyduğu halde ayakta kalabilmesi günümüz Afrika'sının şaşırtıcı olaylarından biridir; bunda çeşitli etnik grupları bir arada tutan İslâmiyet'in etkisi büyüktür. 20 Mayıs 1961 anayasası İslâm dinini, etnik kökenlerinin farklılığına rağmen Moritanya halkının ve devletinin resmî dini olarak kabul etmiş ve devlet başkanlığına seçilebilmeyi de Müslümanlık şartına bağlamıştır.

Moritanya'da tarikatların önemli tesiri vardır. Süfîler ülkenin her tarafına dağılmıştır ve bunlardan bazıları kadındır. Muhtemelen tarikatların en eskisi yüz yıllar boyunca önemini yitirmeyen Şâze-lyiye'dir. Künthe kabilesine mensup ünlü

liyye'dir. Künthe kabilesine mensup ünlü şeyhlerle ilişkilendirilen Kâdiriyye ise bütün Batı Sahrâ'nın en büyük tarikatıdır. Senegal nehri civarında yaşayan siyahî nüfus arasında Ticâniyye yaygındır. Ülkede Vehhâbîlik de güçlü bir konuma sahiptir.

BİBLİYOGRAFYA :

C. C. Stewart – E. K. Stewart, *Islam and Social Order in Mauritania: A Case Study from the Nineteenth Century*, Oxford 1973; Ch. Harrison, *France and Islam in West Africa: 1860-1960*, Cambridge 1988; C. Belvaude, *La Mauritanie*, Paris 1989; Abdel Wedoud Ould Cheikh, "Le facteur religieux dans l'organisation d'une tribu maure", *al-Ansâb, la quête des origines: Anthropologie historique de la société tribale arabe* (ed. P. Bonte v.dğr.), Paris 1991, s. 201-238; S. Calderini v.dğr., *Mauritania*, Oxford 1992, s. 69-73; H. T. Norris, "Mürîtâniyâ", *EJ* (İng.), VII, 611-628.

HARRY THIRLWALL NORRIS

MORİTUS

Hint Okyanusu'nda bir adalar ülkesi.

- I. FİZİKİ ve BEŞERİ COĞRAFYA
- II. TARİH
- III. ÜLKEDE İSLÂMİYET

Afrika'nın 2000, Madagaskar'ın 890 km. doğusunda yer alan ülke Moritus (Mauritius), Rodrigues, Agalega, Cargados Carajos adalarından oluşur. Resmî adı Moritus Cumhuriyeti (Republic of Mauritius), yüzölçümü 2040 km², nüfusu 2004 yılı başlarına ait tahminlere göre 1.265.000, başşehri Port Louis (144.000), diğer önemli şehirleri Beau Bassin – Rose Hill ile (111.000) Vascoas-Phoenix'dir (104.000). Hollandalılar 1598'de adaların büyüğünü ele geçirdiklerinde buraya Birleşik Eyaletler Cumhuriyeti'nin (Felemenk Cumhuriyeti) en önde gelen yöneticisi Prens Maurits van Nassau'ya izâfeten Mauritius ismini vermişlerdir.

I. FİZİKİ ve BEŞERİ COĞRAFYA

Moritus adası (1865 km²) volkanik bir yapıya sahip olup başlıca üç sarp kütleden meydana gelir. Adanın en belirgin özelliği yükseltisinin azlığı, diğer bir özelliği ise doğu kıyısında şerit halinde uzanan 20 m. kadar yükseklikte dar bir kıyı mercan resifinin bulunmasıdır. İklimde ocaktan mayısa kadar devam eden sıcak ve yağışlı bir mevsim dikkat çeker. Yıllık ortalama yağış 900 mm. ile 5 m. arasında değişir. Kuzeydoğu, kuzey ve batıdaki kıyı ovaları yılda 1 metreden az yağış alan kurak bölgelerdir; diğer bölgelere ve merkezî kısma ise yılda 5 m. kadar yağmur düşer. Sıcaklıklar 20°C ile 23°C arasında değişir. Ada, aralık ayından nisan ayına kadar sıcak mevsim süresince siklonlara ve genellikle bunların yaptığı ağır tahribata mâruz kalır. Toprakların tamamı evvelce ormanlarla kaplı idi ve 2 m. yağış alan yörelerde nemcil, diğer yörelerde ise kurakçıl (veya baltalık) ormanlar bulunuyordu. Halen gerçekleşen yoğun kesimler sebebiyle ancak 26.000 hektarlık bir alanda ormana rastlanır; 1400 hektarlık bir alan da yeniden ağaçlandırılmıştır.

Ülkede nüfus yoğunluğu 529'dur (km²). Üçte ikisi Hintliler'den meydana gelen halkın % 43'ü şehirlerde, % 57'si kırsal kesimlerde oturmaktadır. Adalarda İngilizce (resmî dil), Fransızca, çeşitli Hint lehçeleri ve yerel diller konuşulur. Ekonomi ülke yüzölçümünün % 45'inde yapılan tarıma dayalıdır. Ekilebilen arazilerin en az ârızalı ve en verimli olan % 90'ı şeker kamışına ayrılmıştır. Diğer önemli tarım ürünlerini sırasıyla çay, kahve, tütün ve vanilya teşkil eder. Tarım ekonomik sebeplerle ihraç ürünlerine yönelik olduğu için gerekli yiyecek maddelerinin büyük bir kısmı Güney Afrika'dan ve Avustralya'dan getirtilir. Hayvancılık da nüfusu hızla artan ülkenin ihtiyacını karşılayacak düzeyde değildir ve hayvansal gıda maddeleri yine yurt dışından sağlanır. Geliş-

Moritus'un başşehri Port Louis'den bir görünüş